

ZBIGNIEW PODGÓRSKI

The Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz
Institute of Geography
Department of Landscape Geography
e-mail: zbigniew.podgorski@ukw.edu.pl

PROPAGACJA WIEDZY O KRAJOBRAZIE KULTUROWYM JAKO PERMANENTNY ELEMENT PROGRAMU OLIMPIADY GEOGRAFICZNEJ

PROPAGATING KNOWLEDGE ABOUT CULTURAL LANDSCAPE AS A PERMANENT ELEMENT OF THE CURRICULUM OF THE GEOGRAPHY OLYMPIAD

Streszczenie

Olimpiada Geograficzna upowszechnia wiedzę geograficzną wśród młodzieży szkolnej od 1974 r. Szczególną rolę w tym procesie odgrywają prace pisemne wykonywane przez uczniów w zawodach I stopnia. Na podstawie danych z wybranych edycji Olimpiady Geograficznej ustalono zainteresowanie zawodników problematyką krajobrazu kulturowego. Stwierdzono, że w zawodach XIX-XLVI uczniowie przygotowali ok. 17 tys. prac pisemnych, które zawierały stosowne charakterystyki. Wynik analizy zakresu merytorycznego wytycznych do wykonania prac I stopnia dowodzi, że sugerowany zakres charakterystyki krajobrazu wymagał opisanego jego genezy, struktury, funkcji, czynników kształtujących, fizjonomii oraz organizacji przestrzennej. Za ważny fakt uznano umieszczenie w pracach różnorodnych zobrazowań graficznych oraz przykładów ukazujących różne aspekty wykorzystania krajobrazu zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju, jak i działalności sprzecznej z jej celami i zasadami. Olimpiada Geograficzna, popularyzując wiedzę geograficzną, odwołuje się do roli człowieka w historycznym procesie formowania i zagospodarowania krajobrazów

Abstract

The Geography Olympiad is a contest aimed at disseminating geographical knowledge among school youth since 1974. A special role in this process is assigned to works written by students during the first-level contest. Data from selected editions of the Geography Olympiad was used in order to determine the degree of the contestants' interest in issues related to cultural landscape. In the contests numbered XIX-XLVI the students wrote about 17 thousand works containing relevant characteristics. The result of the analysis of the contents of work instructions for the first-level contest shows that the suggested scope of a landscape characteristic required a description of its origin, structure, functions, drivers, physiognomy and spatial organization. An important fact was that, students' papers contained various graphic images and examples illustrating different aspects of using landscape in line with the concept of sustainable development, as well as examples of activities contrary to its objectives and principles. The Geography Olympiad, promoting geographical knowledge, makes reference to the role of humans in the historical process of landscape formation and development.

Słowa kluczowe: wykorzystanie krajobrazu, badania analityczne, prace pisemne zawodów I stopnia, olimpiada przedmiotowa, Polskie Towarzystwo Geograficzne

Key words: use of landscape, analytical study, first-level written works, subject contest, Polish Geographical Society

WPROWADZENIE

Inicjatorką upowszechniania wiedzy geograficznej oraz wieloetapowego sprawdzania stopnia opanowania formalnych i merytorycznych umiejętności uczniów szkół średnich, poprzez rozgrywanie zawodów wiedzy, była prof. Anna Dylkowa (Dylkowa, 1975; Sikorska, Becker-Kulińska, 2017). Pierwsze zawody o tym charakterze, pod nazwą Olimpiada Geograficzna, odbyły się w roku szkolnym 1974/1975. Wszystkie edycje Olimpiady, finansowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej (wcześniej Ministerstwo Oświaty i Wychowania), odbyły się pod auspicjami Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Bezpośrednim organizatorem zawodów jest Komitet Główny Olimpiady Geograficznej, który tworzą pracownicy naukowcy wyższych uczelni (głównie publicznych) i Polskiej Akademii Nauk (z Instytutu Nauk Geologicznych, Muzeum Ziemi oraz z Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego), doświadczeni nauczyciele oraz studenci wywodzący się z grona laureatów (Podgórski, Sikorska, 2017). Celem Olimpiady Geograficznej jest [...] *rozbudzanie wśród młodzieży szkolnej zainteresowania geografią, wykrywanie i rozwijanie uzdolnień, pobudzanie do twórczego myślenia, podnoszenie poziomu wiedzy geograficznej uczniów i umiejętności jej zastosowania w działaniu praktycznym [...]* (XLVI Olimpiada Geograficzna ... 2019, s. 6). Organizacja i przebieg zawodów konkursowych odbywają się zgodnie z zaleceniami i przepisami prawnymi wydanymi przez Ministerstwo Edukacji Narodowej¹. Zawody Olimpiady Geograficznej są trójstopniowe i mają charakter indywidualny. Zasady kwalifikacji do poszczególnych etapów zawodów są określone w „Regulaminie Ogólnopolskiej Olimpiady Geograficznej” (XLVI Olimpiada Geograficzna ... 2019, s. 10-23).

Zawody I stopnia obejmują dwie części: diagnozowanie (na podstawie rozmowy kwalifikacyjnej lub podczas sprawdzianu pisemnego) wiedzy i umiejętności przedmiotowych uczniów przez Komisje Szkolne oraz samodzielne wykonanie pracy pisemnej na jeden z 3-6 zaproponowanych przez Komitet Główny tematów danej edycji Olimpiady. Kryteria oceny pracy są jawne i publikowane wraz z tematami (www.olimpiadageograficzna.edu.pl).

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz. U. Nr 13 z dnia 18 lutego 2002 r., poz. 125 z późn. zm.).

INTRODUCTION

The prime mover disseminating geographical knowledge and performing multi-level verification of the degree to which high school students mastered formal and content-related skills during these knowledge contests was Prof. Anna Dylkowa (Dylkowa, 1975; Sikorska, Becker-Kulińska, 2017). The first competition of this type, under the name of the Geography Olympiad, was held in the 1974/1975 school year. All editions of the Contest have been financed by the Ministry of National Education (formerly: The Ministry of Education and Behaviour) and have taken place under the auspices of the Polish Geographical Society. The contest is organised directly by the Main Committee of the Geography Olympiad formed by researchers from universities (mainly public) and from the Polish Academy of Sciences (representing the Institute of Geological Sciences, the Museum of the Earth and the Stanisław Leszczycki Institute of Geography and Spatial Organization), and experienced teachers and university students make up the former winners of the contest (Podgórski, Sikorska, 2017). The objective of the Geography Olympiad is to [...] *arouse school youth's interest in geography, discover and foster talents, stimulate creative thinking, enhance students' knowledge of geography and their skills related to its practical applications [...]* (XLVI Olimpiada Geograficzna ... 2019, p. 6). The organisation and functioning of the competition comply with the recommendations and legal regulations issued by the Ministry of National Education¹. The Geography Olympiad is a three-level contest for individual contestants. The eligibility criteria for respective levels of the competition are defined in the “Rules of the Polish National Geography Olympiad” (XLVI Olimpiada Geograficzna ... 2019, p. 10-23).

The first-level contest consists of two parts: diagnosis (based on an interview or a written test) of subject knowledge and students' skills by School Committees and an independent written work on one from 3-6 topics proposed by the Main Committee for the specific edition of the Olympiad. The paper evaluation criteria are open to the public and are published along with the topics (www.olimpiadageograficzna.edu.pl). In preparing

¹ Regulation of the Minister of National Education and Sport of 29 January 2002, concerning the organisation and method of holding contests, tournaments and olympiads (Dz. U. (Journal of Laws) No. 13 of 18 February 2002, item 125 as amended).

Podczas przygotowywania pracy uczniowie mogą korzystać z merytorycznej opieki nauczyciela-opiekuna, co w szczególności dotyczy wyboru tematu i metod pracy. Natomiast, źródłami wiedzy uczniów są bezpośrednie obserwacje i pomiary oraz studium literatury przedmiotu (Juźwiuk, 1977; Anisiewicz, 2007). Uczeń, opracowując wybrany przez siebie temat, sporządza charakterystykę opisową. Może prezentować własny punkt widzenia, ale powinien go uzasadnić. Opracowanie tekstowe, wzbogacone o komponenty pozatekstowe, powinno zawierać:

- wprowadzenie (z uzasadnieniem wyboru tematu);
- opis procedury badawczej i wykorzystanych materiałów źródłowych;
- przegląd źródeł informacji, z ewentualną oceną ich wiarygodności;
- charakterystykę obszaru (obiektu) badań oraz wyniki własnych badań;
- charakterystyki opisowe różnorodnych skutków analizowanego procesu, zjawisk, relacji itp., w ujęciu diagnostycznym i ewentualnie prognostycznym;
- podsumowanie i wnioski;
- wykaz wykorzystanej literatury.

Zawody II stopnia – okręgowe (ryc. 1) składają się z trzech części: weryfikacji oceny pracy pisemnej (wykonanej w ramach zawodów I stopnia); pisemnego testu oraz z części ustnej, którą stanowią: quiz multimedialny i wypowiedź na wylosowany temat. Zestawy zadań, obejmują różne dziedziny geografii fizycznej i społeczno-ekonomicznej. Dotyczą między innymi krajobrazu kulturowego: genezy i czynników ewolucji; kierunków zmian (progresywnych i regresywnych); składowych przyrodniczych i materialnych oraz funkcji krajobrazu i kierunków jego przemian stymulowanych działalnością człowieka.

Zawody III stopnia – finałowe obejmują także trzy części: pisemną (polegającą na rozwiązywaniu 3 zestawów testów i zadań, zróżnicowanych pod względem tematyki i konstrukcji), zajęcia terenowe oraz część ustną (obejmującą quiz multimedialny i wypowiedź na wylosowany temat). Tematyka zadań jest analogiczna jak w zawodach II stopnia, ale wymagany od uczniów stopień opanowania wiedzy i umiejętności jest odpowiednio większy. Wykracza on poza zakres określony zapisami podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół średnich. Z kolei, zajęcia terenowe, wprowadzone na zawody finałowe od XXXVIII edycji Olimpiady, dzięki

their papers, students can make use of the content-related guidance of a teacher-mentor, especially when choosing the topic and working methods. On the other hand, the source of the students' knowledge must be direct observation and measurements and an overview of reference literature (Juźwiuk, 1977; Anisiewicz, 2007). The student, elaborating on a topic of his/her own choice, should write about a descriptive characteristic of problem. This can contain a presentation of his/her own point of view but with a justification included. The descriptive text, additionally accompanied by non-text components, should contain the following elements:

- introduction (including a justification of the choice of topic);
- description of the research procedure and source materials used;
- overview of sources of information and, possibly, an evaluation of their reliability;
- characteristics of the study area (object) and description of the results of their own study;
- descriptive characteristics of various effects of the analysed process, phenomena, relations etc., using a diagnostic or possibly a prognostic approach;
- summary and conclusions;
- list of reference literature.

The second-level contest, held at the district level (fig. 1), consists of three parts: verification of the evaluation of the work (written during the first-level contest); a written test and an oral part comprising a multimedia quiz and a speech on a topic drawn from a pool. The sets of tasks cover various areas of physical and socio-economic geography. These pertain to, among other things, cultural landscape: the origin and drivers of evolution; directions of change (both progressive and regressive); natural and material constituents and the function of landscape and the directions of its transformation driven by human activity.

The third-level contest, the finals, also consist of three parts: a written part (solving 3 sets of tests and tasks of different topics and structure), field work and an oral part (comprising a multimedia quiz and a speech on a topic drawn from a pool). The topics are analogical to those in the second-level contest, but the degree of knowledge and skills presented by the students is accordingly expected to be higher. It goes beyond the scope determined by the core curriculum for high school. In turn, field

Ryc. 1. XXXVIII Olimpiada Geograficzna – zawody II stopnia rozgrywane w Toruniu (fot. Z. Podgórski, 08.02.2014)

Fig. 1. XXXVIII Geography Olympiad – second-level contest held in Toruń (photo by Z. Podgórski, 08.02.2014)

współpracy z Zespołem Edukacji Esri Polska, mają nowoczesną formę pracy z wykorzystaniem tabletów z oprogramowaniem ArcGis (Madeyska, Sikorska, 2018). Losowy dobór drużyn sprzyja integracji zawodników oraz swobodnej wymianie poglądów i doświadczeń. Natomiast, oprogramowanie ArcGIS, które zawiera szereg intuicyjnych narzędzi do tworzenia map i wizualizacji danych, umożliwia wykonywanie wszechstronnych analiz krajobrazu kulturowego poszerzonych o kontekst przestrzenny.

Najlepsi zawodnicy uzyskują tytuł Laureata Olimpiady Geograficznej, spośród których (po spełnieniu dodatkowych kryteriów kwalifikacji) wyłaniani są reprezentanci Polski na zawody międzynarodowe (*XLVI Olimpiada Geograficzna ... 2019*, s. 22-23).

CEL, METODY BADAŃ I ZAKRES BADAŃ

Celem artykułu jest ukazanie wybranych aspektów procesu kształtowania wiedzy uczniów o krajobrazie kulturowym poprzez realizację prac zawodów I stopnia Olimpiady Geograficznej. Dążąc do osiągnięcia tak sprecyzowanego celu przeprowadzono w 2020 r. badania analityczne. Obejmowały one

work incorporated as an element of the finals from edition XXXVIII of the Olympiad, thanks to collaboration with the Education Team, Esri Poland, is a modern form of work supported by tablets with ArcGis software (Madeyska, Sikorska, 2018). Teams are selected at random, which fosters integration of contestants and encourages free exchange of views and experience. In addition, the use of ArcGIS software, containing a number of intuitive map-making and data visualisation tools, allows the participants to carry out versatile analyses of cultural

landscape that are diversified with a spatial context.

The best scoring contestants are awarded the title of the Geography Olympiad Winner and (if they meet the additional eligibility criteria) become the representatives of Poland in the international-level contest (*XLVI Olimpiada Geograficzna ... 2019*, pp. 22-23).

PURPOSE, METHODS AND SCOPE OF THE STUDY

This paper aims to present selected aspects of how students' knowledge about cultural landscape is shaped through their works, which were written during the first-level contest of the Geography Olympiad. Seeking to accomplish the above-specified objective, in 2020, an analytical study was carried out. It consisted of a study and research of reference literature (including online resources) and a systematic review of topics from respective editions of the Olympiad found in the guidebooks of subsequent Olympiads (Madeyska, Sikorska, 2018). The aim of fulfilling research tasks was to determine which of the topics included in the works during the first-level contest pertained directly to cultural landscape (task 1), and then, based on

studium i kwerendę literatury przedmiotu (w tym zasobów internetowych) oraz przegląd systematyczny tematów poszczególnych edycji Olimpiady, zawartych w informatorach kolejnych olimpiad (Madeyska, Sikorska, 2018). Realizując zadania badawcze dążono do ustalenia, które spośród tematów prac zawodów I stopnia bezpośrednio dotyczyły krajobrazu kulturowego (zadanie 1), by następnie, na podstawie analizy porównawczej wytycznych do wykonania pracy, określić oczekiwany zakres merytoryczny prac konkursowych w kontekście aktualnej definicji krajobrazu kulturowego (zadanie 2). W analizie wykorzystano definicję zaproponowaną przez U. Mygę-Piątek (2012, s. 21), zgodnie z którą: *Krajobraz kulturowy – zasadniczy podzbiór krajobrazu antropogenicznego [...] wykształcony w historycznym procesie zagospodarowania krajobrazów przyrodniczych przez człowieka. Obejmuje wiele podtypów, które różni między sobą geneza, struktura, funkcje i dominujące czynniki kształtujące, co znajduje fizjonomiczny wyraz w odmiennym – charakterystycznym dla danego typu organizacji przestrzennej.* Na potrzeby interpretacji treści wytycznych do wykonania pracy, przyjęto za kryterium sześć słów kluczowych z powyższej definicji, które w jednoznaczny sposób określają zakres merytoryczny terminu krajobraz kulturowy: *geneza, struktura, funkcje, dominujące czynniki kształtujące, fizjonomia, organizacja przestrzenna.* Ta część badań była najbardziej pracochłonna i wymagała dużej skrupulatności, ponieważ obejmowała szczegółowe rozpoznanie wszystkich zapisów wytycznych i ich obiektywną interpretację w wielu kontekstach. Realizując kolejne zadanie badawcze (zadanie 3) wykonano zestawienie sugerowanych (w zapisach wytycznych) form prezentacji badanego krajobrazu oraz rezultatów pracy uczniów osiągniętych przez nich podczas przygotowania pracy zawodów I stopnia. Bowiem, zgodnie z zaleceniami uczeń zobowiązany jest wykonać opracowanie tekstowe zawierające dokumentację graficzną (rysunki, wykresy, diagramy, fotografie itp.), zestawienia tabelaryczne, wykorzystać podkład topograficzny (np. mapy, zdjęcia lotnicze, obrazy satelitarne) i uzupełnić go dodatkowymi informacjami.

Analizą merytoryczną objęto 46 zestawów tematów prac I stopnia, tj. zestawy wszystkich odbytych edycji Olimpiady, przy czym w opracowaniu ograniczono się do wykorzystania wyników analizy w odniesieniu do 28 edycji (XIX-XLVI). Na decyzję o tym charakterze wpłynęło kilka okoliczności. Spośród nich najważniejszą była rozpoczęta

a comparative analysis of work instructions, the expected substance of works written by the contestants could be determined in the context of the current definition of cultural landscape (task 2). For the purposes of analysis, a definition proposed by U. Myga-Piątek (2012, p. 21) was adopted according to which: *Cultural landscape – an essential subdivision of anthropogenic landscape [...] shaped in a historical process of development of natural landscapes by man. It consists of multiple subtypes differing in terms of origin, structure, functions and predominant drivers, which is reflected in a peculiar physiognomy of spatial organization characteristics of a specific type.* The criteria adopted to interpret the work instructions were six key words from the above-mentioned definition which unambiguously specify the substance of the term 'cultural landscape': *origin, structure, functions, drivers, physiognomy, spatial organization.* This part of the study was the most labour-intensive and required meticulous efforts since it comprised a detailed review of all the instructions and their objective interpretation in multiple contexts. To fulfil another research task (task 3), a compilation of suggested (in work instructions) forms of presentation of the analysed landscape and the results of students' work achieved during preparation of their works for the first-level contest were collected. According to the recommendations, the student is required to prepare a descriptive text accompanied by graphical documentation (figures, charts, diagrams, photographs etc.), and tabular summaries, make use of a topographic base (e.g. maps, aerial photographs, satellite images) and supplement it with additional information.

The contents of 46 sets of first-level work topics, i.e. sets of topics from all previous editions of the Olympiad, were analysed but, for the purposes of this paper, the results of the analysis pertaining to 28 editions (XIX-XLVI) were used. This decision was due to a number of factors. The most important aspect was the socio-economic transformations in Poland which commenced in 1989, giving rise to a new concept of general education. As a result of curricular changes, students taking part in the first-level contest of edition XIX followed the so-called minimum curriculum introduced in 1992 by the Ministry of National Education, and from edition XXVI – the new core curriculum for general education published on 15 January 1999. In this new concept, the student was the essential point of reference in designing the curriculum and selecting its

w 1989 r. przebudowa systemu społeczno-gospodarczego Polski, która zaowocowała nową koncepcją kształcenia ogólnego. Wskutek dokonanych zmian programowych uczniowie przystępujący do zawodów I stopnia edycji XIX realizowali wprowadzone w 1992 r. przez Ministerstwo Edukacji Narodowej tzw. minimum programowe, a od XXVI edycji opublikowaną 15 stycznia 1999 r. nową podstawę programową kształcenia ogólnego. W tej nowej koncepcji uczeń był zasadniczym punktem odniesienia przy konstruowaniu programu i doborze treści kształcenia. Według M. Z. Pulinowej (1996, s. 6) szkoła [...] *winna przygotować uczniów do innego niż dotychczas rozumienia rzeczywistości – w sposób scalający, systemowy. W takim ujęciu – gospodarowanie przestrzenią (krajobrazem) nabrało istotnego znaczenia*².

KRAJOBRAZ KULTUROWY I JEGO UJĘCIE W PRACACH ZAWODÓW I STOPNIA

W edycjach XIX-XLVI Olimpiady Geograficznej, tematyka prac I stopnia była bardzo zróżnicowana. Zaproponowano uczniom do wyboru łącznie 118 tematów, w tym 17 tematów (14,4%) dotyczących krajobrazu kulturowego. Tematyka krajobrazowa była podejmowana z różnym natężeniem, co umożliwiło wyróżnienie 3 okresów. W pierwszym z nich, złożonym z 6 edycji (XIX-XXIV), zaproponowano 5 tematów. W drugim okresie, przez 9 kolejnych edycji (XXV-XXXIII) nie proponowano uczniom tematów

2 Ponadto, za szczególną okoliczność uznano okres aktywnej działalności Profesora Floriana Plita w Komitecie Głównym Olimpiady Geograficznej (edycja XIX-XLII). Przyjęto założenie, że zainteresowania naukowe Profesora, w sferze których krajobraz kulturowy zajmuje szczególne miejsce, mogły wywrzeć istotny wpływ na dobór i ostateczny kształt tematów prac zaproponowanych uczniom do realizacji w ramach zawodów I stopnia. Udział Profesora w pracach Komitetu Głównego (w tym w komisji zadań) trwał 24 lata, choć okres formalnego kierowania komisją zadań był w przypadku Profesora znacznie krótszy (Teresa Madeyska do XXXI; Bożena Kicińska – XXXII-XXXV; Ryszard Szczęsny – XXXVI-XXXIX; Florian Plit – XL-XLII; Przemysław Śleszyński – od XLIII). Uwzględniono jednak fakt niezwykle silnej osobowości Profesora i jego ponadprzeciętnej aktywności oraz że Jego współpraca merytoryczna z komisją zadań trwa nadal. Profesor po rezygnacji z członkostwa w Komitecie Głównym (na rzecz zaangażowania się w pracę Komitetu Okręgowego w Kielcach) nadal chętnie służy swoją wiedzą, cennymi radami i doświadczeniem.

contents. According to M. Z. Pulinowa (1996, p. 6), school [...] *should prepare students for understanding the reality in a manner different than it was understood before – by applying an integrative, systemic approach. This concept imparted significance to space (landscape) management*².

CULTURAL LANDSCAPE AND ITS COVERAGE IN WORKS WRITTEN DURING THE FIRST- LEVEL CONTEST

In editions XIX-XLVI of the Geography Olympiad, the topics of works written during the first-level contest were very diverse. Students were offered a total choice of 118 topics, including 17 (14.4%) concerning cultural landscape. Landscape-related topics occurred with different intensities, and here three periods can be identified. In the first period, comprising six editions (XIX-XXIV), five topics were proposed. In the second period, over nine subsequent editions (XXV-XXXIII) no topics directly related to landscape were proposed to students. On the other hand, in 13 editions (XXXIV-XLVI) making up the third period, the contest sets contained 12 topics concerning cultural landscape. However, considering the fact that landscape issues were introduced in 13 out of 28 editions, the share of topics concerning cultural landscape was high and amounted to 29.8% (tab. 1). Most frequently, there was

2 In addition, the period of active participation of Professor Florian Plit in the Main Committee of the Geography Olympiad (editions XIX-XLII) was deemed a special circumstance. It was presumed that the Professor's scientific interests, among which cultural landscape is of special importance, could have had a significant impact on the selection and the final shape of topics of works proposed to students during the first-level contest. The Professor took part in the works of the Main Committee (including the task committee) for 24 years, although the period during which was formally in charge of the task committee was considerably shorter (Teresa Madeyska until edition XXXI; Bożena Kicińska – XXXII-XXXV; Ryszard Szczęsny – XXXVI-XXXIX; Florian Plit – XL-XLII; Przemysław Śleszyński – from edition XLIII). However, the exceptionally strong personality of the Professor and his outstanding activity were taken into account along with the fact that he has continued collaborating with the task committee in respect of the content of tasks. The Professor, having resigned from membership of the Main Committee (for the sake of his involvement in the works of the District Committee in Kielce), has eagerly shared his knowledge, valuable advice and experience.

bezpośrednio dotyczących krajobrazu. Natomiast, w 13 edycjach (XXXIV-XLVI) składających się na okres trzeci – w zestawach umieszczono 12 tematów o krajobrazie kulturowym. Jednak, biorąc pod uwagę, że tematyka krajobrazowa została wprowadzona do toku 13 spośród 28 edycji, to udział tematów dotyczących krajobrazu kulturowego był wysoki – wynosił 29,8% (tab. 1). Najczęściej umieszczano w zestawie jeden temat dotyczący krajobrazu kulturowego (9 przypadków) ale czterokrotnie zestaw zawierał dwa tematy o tej problematyce. Należy jednak podkreślić, że temat – *Panorama*, zaproponowano dwukrotnie (edycje: XIX i XXIII), podobnie jak temat *Geograficzna i krajobrazowa charakterystyka wsi letniskowej* (edycja XIX i XLVI). W zawodach I stopnia, tych edycji Olimpiady, w których realizowano tematykę krajobrazową, wzięło udział łącznie ok. 17 tys. zawodników i około co trzeci z nich napisał pracę dotyczącą krajobrazu kulturowego. Przykładowo, w edycjach XXXVI-XLVI – 32,4% spośród 9203 uczestniczących uczniów (tab. 1).

one cultural landscape topic per set (9 cases) but in four cases the set contained two such topics. Yet, it should be emphasised that the topic *Panorama* was proposed twice (editions XIX and XXIII), as was the topic *Geographical and landscape characteristic of a summer village* (editions XIX and XLVI). In total about 17 thousand contestants took part in the first-level contest of the Olympiad during which landscape topics were taken up and nearly every third contestant wrote on the topic of cultural landscape. For instance, in editions XXXVI-XLVI, it was 32.4% of 9203 contestants (tab. 1).

Analysis of the substance of topics proposed for works written during the first-level contest shows that topics related to cultural landscape were offered to students in a diverse manner, which was reflected both in the formulation of the topic and the specific work instructions for the first-level contest (tab. 2). A direct reference to *landscape* in the topics was found nine times (52.9%), and *cultural landscape* was used only once, i.e. in topic D of edition XLII of

Tab. 1. Zainteresowanie zawodników wybranych edycji Olimpiady Geograficznej problematyką krajobrazu kulturowego

Tab. 1. Interest of the contestants of selected editions of the Geography Olympiad in issues related to cultural landscape

Edycja Olimpiady Geograficznej <i>Edition of the Geography Olympiad</i>	Liczba prac I stopnia <i>Number of first-level works</i>									
	ogółem <i>total</i>	w tym na tematy* dotyczące krajobrazu kulturowego <i>including works on cultural landscape topics*</i>								
		Razem Total		A	B	C	D	E	F	
		liczba <i>number</i>	[%]	[%]						
XXXVI (2009/2010)	1 979	202	10,2	202	-	-	-	-		
XXXVIII (2011/2012)	1 266	317	25,0	-	317	-				
XL (2013/2014)	1 296	699	53,9	-	-	-	53,9			
XLI (2014/2015)	1 189	434	36,5	8,9	-	-	27,6			
XLII (2015/2016)	1 183	719	60,8	-	26,0	-	34,8			
XLV (2018/2019)	1 206	209	17,3	17,3	-	-	-			
XLVI (2019/2020)	1 084	400	36,9	-	36,9	-	-			
Razem <i>Total</i>	9 203	2 980	32,4							

* A, B, C, D, E, F – numery tematów w zestawie danej edycji. Poszczególne tematy podano w tab. 2.

* A, B, C, D, E, F – numbers of topics in the set of the given edition. Respective topics are given in tab. 2.

Z przeprowadzonej analizy zakresu merytorycznego tematów prac I stopnia wynika, że problematyka krajobrazu kulturowego została zaproponowana uczniom w zróżnicowany sposób, co znalazło swoje odzwierciedlenie, zarówno w formułowaniu tematu, jak i w szczegółowych zapisach składających się

the Geography Olympiad – *The cultural landscape of your domicile – a plan of a one-day geography hike or bike tour*. In other cases, it was the context that determined the necessity of analysing the cultural landscape, e.g. XIX – B: *A geographical and landscape characteristic of a summer village*; XXXVIII –

na wytyczne do realizacji pracy I stopnia (tab. 2). Bezpośrednie odwołanie się do terminu *krajobraz* nastąpiło w tematach dziewięciokrotnie (52,9%), przy czym termin *krajobraz kulturowy* został użyty tylko jeden raz, tj. w przypadku tematu D edycji XLII Olimpiady Geograficznej – **Krajobraz kulturowy w miejscowości zamieszkania – projekt jednodniowej wycieczki geograficznej (pieszej lub rowerowej)**. W pozostałych przypadkach o konieczności analizowania krajobrazu kulturowego decydował kontekst, np. XIX – B: *Geograficzna i krajobrazowa charakterystyka wsi letniskowej*; XXXVIII – B: **Zróżnicowanie krajobrazu odbiciem współzależności „człowiek – środowisko przyrodnicze”**. W ośmiu tematach (47,1%) termin *krajobraz* (*krajobraz kulturowy*) nie został użyty, ale obowiązek jego analizowania wynikał z wytycznych. Dobrym przykładem jest w tym przypadku temat z edycji XLI – A: *Konsekwencje presji antropogenicznej na wybranym obszarze prawnie chronionym*, ponieważ w wytycznych zapisano: 1. *Wybierz obszar objęty prawną ochroną przyrody, w którym dostrzegana jest presja antropogeniczna na środowisko przyrodnicze i krajobraz kulturowy [...]*. Tylko w dwóch przypadkach, gdy temat pracy I stopnia otrzymał syntetyczne brzmienie – *Panorama* (edycje: XIX i XXIII) – termin *krajobraz* nie został także przywołany w wytycznych. Nie mniej jednak, zbiór sformułowań tworzący pełny zapis wytycznych nie pozostawia wątpliwości, że w pracy konkursowej zawodnik musiał odwołać się do tego terminu i jego zakresu znaczeniowego.

Do analizy porównawczej zakresu merytorycznego szczegółowych zapisów wytycznych wykorzystano sześć słów kluczowych użytych przez U. Mygę-Piątek (2012) w definicji krajobrazu kulturowego: *geneza, struktura, funkcje, czynniki kształtujące, fizjonomia, organizacja przestrzenna* (tab. 2). Stwierdzono, że odniesienie się w wytycznych do tych słów kluczowych, rzadko ma bezpośredni charakter, np. *czynniki kształtujące* (krajobraz) – *Uwzględnij [...] harmonijne kształtowanie krajobrazu, (XX – B)*. W zdecydowanej większości przypadków można mówić jedynie o związku pośrednim, tj. gdy w wytycznych następuje odwołanie do zakresu znaczeniowego danego terminu, np. *czynniki kształtujące* (krajobraz) – *Wskaż działania człowieka [...] na rzecz rekultywacji krajobrazu, przywracające jego dawne wartości (XLVI – B)*. Z punktu widzenia ucznia, obydwa sposoby sugerowania zawartości charakterystyki krajobrazu kulturowego i opisów uzupełniających, są tak samo użyteczne i jednoznaczne.

B: *Landscape diversity as a reflection of the correlation between man and the natural environment*. Eight topics (47.1%) did not mention *landscape* (*cultural landscape*) at all but the obligation to analyse it followed from the instructions. A good example is topic A from edition XLI: *The consequences of anthropogenic pressure in a selected legally protected area*, where the instructions read: 1. *Select an area subject to legal protection of nature where anthropogenic pressure on the natural environment and **cultural landscape** can be observed [...]*. Only in two cases when the topic of the work for the first-level contest was formulated synthetically as *Panorama* (editions: XIX and XXIII) – the instructions do not mention the term *landscape* either. Nevertheless, the wording of the full instructions leaves no doubt that in their works the contestants had to refer to landscape and its scope of meaning.

A comparative analysis of the contents of the detailed instructions was based on six key words used by U. Myga-Piątek (2012) in the definition of cultural landscape: *origin, structure, functions, drivers, physiognomy, spatial organization* (tab. 2). It was observed that references made to those key words in work instructions were rarely direct, e.g. *drivers* (shaping landscape) – *Include [...] harmonious landscape shaping [...]*, (XX – B). In the majority of cases, only an indirect reference can be identified, i.e. where the instructions refer to the scope of meaning of the given term, e.g. *drivers* (shaping landscape) – *Indicate the activities of man [...] for the sake of landscape reclamation, restoring its original values. (XLVI – B)*. From the perspective of the student, both ways of suggesting the contents of the characteristic of cultural landscape and supplementary descriptions are equally useful and unambiguous. An interesting issue is the frequency of reference to respective key words or their scope of meaning. It was concluded that according to the instructions, the landscape characteristics should in the first place contain information regarding the physiognomy (32 references) and functions of landscape (31 references) and its structure (29 references) and drivers (24 references). A clearly smaller emphasis was put on the necessity to refer to the spatial organization (21 references) of the characteristics of cultural landscape. The origin of landscape, being very complex and at the same time difficult to establish correctly by students, was mentioned in the instructions the least often, that is, only 15 times.

Za interesującą kwestię uznano frekwencję odwoływania się do poszczególnych słów kluczowych bądź ich zakresów znaczeniowych. Stwierdzono, że według wskazań wytycznych charakterystyki krajobrazowe winny przede wszystkim zawierać informacje dotyczące fizjonomii (32 odniesienia) i funkcji krajobrazu (31 odniesień) oraz jego struktury (29 odniesień) i czynników kształtujących (24 odniesień). Wyraźnie mniejszy nacisk został położony na konieczność nawiązywania w charakterystyce krajobrazu kulturowego do jego organizacji przestrzennej (21 odniesień). Bardzo złożona i jednocześnie trudna do poprawnego ustalenia przez uczniów, geneza krajobrazu była podnoszona w zapisach wytycznych najrzadziej, bo zaledwie 15 razy. Wynika to najprawdopodobniej z faktu, że w myśl większości wytycznych charakterystyki krajobrazowe mają zawierać przede wszystkim treści związane z wpływem działalności człowieka na krajobraz wybranego obszaru, tj. koncentrować się na aspektach fizjonomicznym i funkcjonalnym. W kontekście cytowanych wcześniej celów Olimpiady Geograficznej jest to z pewnością słuszne, bo bezpośrednio nawiązuje do wyników wykonanych przez uczniów obserwacji, samodzielnych dociekań i syntez. Z przeprowadzonej analizy wynika także, że uczeń postępując zgodnie ze wskazówkami, w szeregu przypadkach, nie musiał sporządzać komplementarnej charakterystyki opisowej krajobrazu kulturowego badanego obszaru. Pozostając, w pełnej zgodzie z wytycznymi mógł charakterystykę zawęzić do wybranych zagadnień. Na przykład, uczeń przygotowując pracę konkursową dotyczącą panoramy (edycje: XIX i XXIII) nie miał obowiązku zamieszczania w charakterystyce krajobrazu informacji dotyczących jego genezy i czynników kształtujących. Jednak, z doświadczeń autora wynika, że bardzo często uczniowie sami poszerzają zakres merytoryczny w stosunku do wskazanego w wytycznych. Wynika to z ich dociekliwości, bogatych szkolnych doświadczeń, sugestii nauczyciela-opiekuna oraz z dążenia do przygotowania pracy o zakresie wyczerpującym podjęty problem.

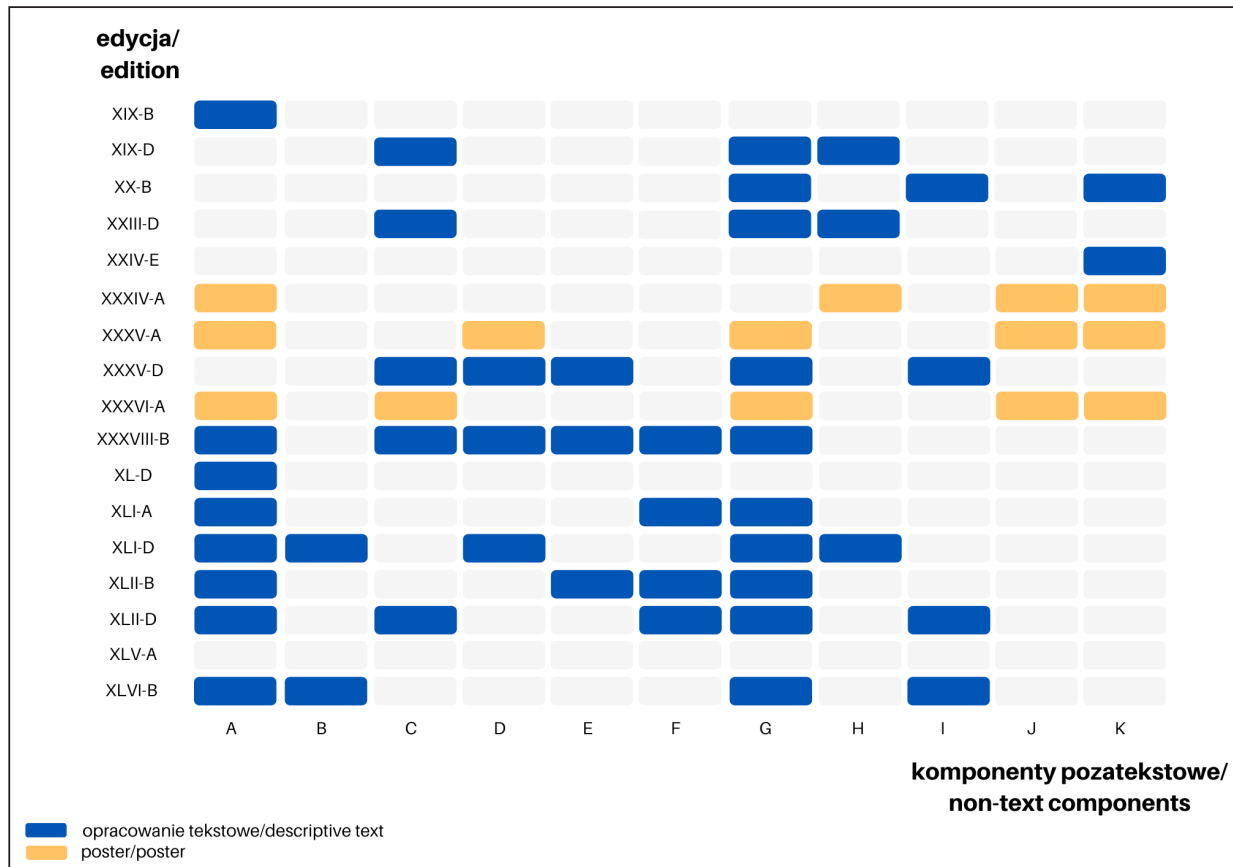
W ramach realizacji kolejnego zadania badawczego (C) ustalono formy prezentacji wyników, zalecane w szczegółowych zapisach wytycznych do wykonania pracy zawodów I stopnia (ryc. 2). Prace konkursowe dotyczące krajobrazu kulturowego zostały przygotowane przez uczniów w dwóch formach – jako opracowania tekstowe (14 tematów) i postery (3 tematy).

This is most likely due to the fact that, according to most of the instructions, landscape characteristics should include primarily those contents connected with the effects of human activity on the landscape of a selected area, i.e. focus on physiognomy and functions. In the context of the above-quoted objectives of the Geography Olympiad, this is certainly reasonable as it makes direct reference to the results of students' observations, their own inquiries and syntheses. The analysis also reveals that students, following the instructions, in a number of cases did not have to prepare a complementary description of the cultural landscape of the study area. In full compliance with the instructions, they could reduce the chosen characteristic to selected issues only. For example, students writing a work pertaining to a panorama (editions: XIX and XXIII) were not required to include information about the origin and drivers in the characteristic of landscape. However, the author's own experience shows that very often students willingly extend the contents beyond those indicated in the instructions. This is a result of their curiosity, rich school experience, suggestions of their teacher-mentor and their striving to write a work exhausting the issue.

The next research task (C) determined the forms of presentation of the results recommended in the detailed work instructions for the first-level contest (fig. 2). The works pertaining to cultural landscape were prepared by students in two forms – as descriptive text (14 topics) and posters (3 topics). The small number of posters is due to the fact that this form of presentation was only proposed in three editions of the contest. It was suggested that during the preparation of the text, a topographic base (e.g. maps – 11, plans – 2, situational or topographic sketches – 6, cross-sections – 4, profiles – 3, aerial photographs and satellite images – 4) should be used and supplemented by additional information including graphic documentation (photographs – 12, drawings – 4, charts – 3 etc.) and tabular summaries – 5. The selection of indicated non-text components for the presentation of the results was left at the students' discretion. However, in the case of four topics pertaining to the analysis of panoramas, due to their specificity, panoramic drawings had to be made.

Mała liczba posterów wynika z faktu, że ta forma prezentacji była proponowana tylko w 3 edycjach zawodów. Sugerowano, aby opracowując tekst wykorzystać podkład topograficzny (np. mapy – 11rotnie, plany – 2, szkice sytuacyjne lub topograficzne – 6, przekroje – 4, profile – 3, zdjęcia lotnicze i obrazy satelitarne – 4) i uzupełnić go dodatkowymi informacjami wzbogaconymi o dokumentację graficzną (fotografie – 12, rysunki – 4, wykresy – 3, itp.) i zestawienia tabelaryczne – 5. Decyzje

The relation between the volume of descriptive text and the number of non-text components is not clearly indicated but according to a general rule, the work should not contain more than 15 pages of “pure text” (without drawings, photographs, maps and other attachments) (*XLVI Olimpiada Geograficzna ... 2019*, p. 26). The nature of the detailed instructions offering considerable freedom of choice in the non-text components is very advantageous from the point of view of landscape related topics

Ryc. 2. Komponenty pozatekstowe zalecane do prezentacji wyników badań krajobrazu kulturowego podane w wytycznych do wykonania pracy I stopnia. Źródło: opracowanie własne

Objaśnienia: XLVI-B – edycja XLVI, temat B; komponenty pozatekstowe: A – mapa; B – plan; C – szkic sytuacyjny / topograficzny; D – przekrój; E – profil; F – zdjęcie satelitarne / lotnicze; G – fotografia, H – rysunek panoramiczny; I – rysunek; J – wykres; K – tabela

Fig. 2. Non-text components recommended for the presentation of the results of research concerning cultural landscape indicated in the work instructions for the first-level contest. Source: own elaboration

Explanations: XLVI-B – edition XLVI, topic B; non-text components: A – map; B – plan; C – situational / topographic sketch; D – cross-section; E – profile; F – satellite image/ aerial photograph; G – photograph, H – panoramic drawing; I – drawing; J – chart; K – table

dotyczącą wyboru wskazanych komponentów pozatekstowych do prezentacji wyników pozostawiono uczniom. Natomiast, w przypadku czterech tematów dotyczących analizy panoram, ze względu na ich specyfikę, za obowiązkowe uznano wykonanie rysunków panoramicznych.

Relacja pomiędzy objętością tekstu i liczbą komponentów pozatekstowych nie jest ściśle określona w wytycznych, ale zgodnie z ogólnym zapisem – objętość pracy nie może przekraczać 15 stron „czystego tekstu” (tzn. bez rysunków, fotografii, dołączonych map i innych załączników) (*XLVI Olimpiada Geograficzna ... 2019*, s. 26). Charakter szczegółowych wskazówek pozwalających na znaczną dowolność w doborze komponentów pozatekstowych jest bardzo korzystny z punktu widzenia podejmowanej przez zawodników tematyki krajobrazowej, a także kreuje możliwość, samodzielnego, autorskiego wyboru rodzaju ilustracji. Umożliwia ilustrowanie, zarówno podjętych rozważań teoretycznych, jak i konkretnych wyników realizowanych przez siebie badań krajobrazowych.

PODSUMOWANIE

Od 1974 r. Olimpiada Geograficzna skutecznie upowszechnia wiedzę geograficzną, skutecznie podnosząc poziom jej opanowania przez uczniów. Popularyzowanie wiedzy geograficznej obejmuje także wiedzę dotyczącą krajobrazu kulturowego. Dzieje się to w szczególny sposób podczas przygotowania przez uczniów prac I stopnia, niezależnie od jej propagowania na kolejnych etapach zawodów – w toku rozwiązywania testów, quizu, zajęć terenowych czy też udzielania odpowiedzi ustnych.

W szczegółowo analizowanym okresie 28 lat w I etapie Olimpiady Geograficznej tematyka krajobrazowa została uwzględniona podczas 13 edycji. Zaproponowano wówczas zawodnikom 118 tematów, w tym 17 dotyczących krajobrazu kulturowego, co stanowi 29,8%. Tematyka ta została podjęta przez ok. 33% uczniów, co świadczy o znacznym ich zainteresowaniu krajobrazem kulturowym. Zatem szkoda, że w dziewięciu edycjach Olimpiady (XXV-XXXIII) tematyka ta nie była wprost artykułowana. Należy jednak podkreślić, że w ostatnich 13 edycjach zestawy tematów przedłożone zawodnikom aż 12-krotnie zawierały temat dotyczący krajobrazu kulturowego. Intensywne propagowanie problematyki krajobrazu kulturowego odbywa się od XXXIV

undertaken by the contestants and creates the possibility for the author of the work to independently select illustrations. It makes it possible to illustrate both the theoretical deliberations and the actual results of the landscape studies carried out by the students.

SUMMARY

Since 1974, the Geography Olympiad has been efficiently disseminating geographical knowledge and effectively improving the level at which students master such knowledge. The promulgation of geographical knowledge also covers knowledge pertaining to cultural landscape. This happens in a special way when students prepare their works for the first-level contest, irrespective of such knowledge being propagated at subsequent stages of the contest – e.g. during test solving, quizzes, field work or speeches.

Over a period of 28 years, during the first-level contest of the Geography Olympiad, the detailed analysis revealed that landscape related topics occurred in 13 editions. At that time, the contestants were proposed 118 topics, including 17 topics pertaining to cultural landscape, which corresponds to 29.8%. These were undertaken by about 33% of students, which testifies to their considerable interest in cultural landscape. Thus, it is a pity that during nine editions of the Olympiad (XXV-XXXIII) these topics were not clearly articulated. However, it should be emphasised that in the 13 recent editions, the sets of topics presented to contestants in 12 cases contained a topic related to cultural landscape. Issues related to cultural landscape have been intensely promulgated since edition XXXIV of the Olympiad, simultaneously with the popularisation of the idea of sustainable development. This is supported by the fact that, during 14 editions of the Geography Olympiad (XXX-XLIII), 51.5% of 22,394 works submitted contained characteristics mentioning issues of sustainable development (Podgórski, Charzyński 2017). An excellent example to illustrate this confluence is edition XLVI of the Geography Olympiad, during which topic (B) was proposed as a perfect combination of promulgating the issues of cultural landscape with various aspects of the idea of sustainable development.

edycji Olimpiady jednocześnie z popularyzowaniem idei rozwoju zrównoważonego. Wskazuje na to fakt, iż w 14 edycjach Olimpiady Geograficznej (XXX-XLIII) 51,5% spośród 22 394 złożonych prac konkursowych zawierało charakterystyki poruszające zagadnienia z zakresu problematyki rozwoju zrównoważonego (Podgórski, Charzyński 2017). Doskonałym wręcz przykładem ilustrującym tę zbieżność jest XLVI edycja Olimpiady Geograficznej, w toku której zaproponowano temat (B) doskonale łączący propagowanie problematyki krajobrazu kulturowego z różnymi aspektami wdrażania idei zrównoważonego rozwoju.

REFERENCES

- Anisiewicz R., 2007: Geograficzne prace olimpijskie, *Geografia w Szkole*, nr 5: 43-47.
- Dylikowa A., 1975, I Olimpiada Geograficzna, *Poznaj Świat*, nr 8: 46.
- Juźwiuk W., 1977: Uwagi o przygotowaniu prac piśmennych na olimpiady geograficzne [in:] *Materiały pomocnicze dla nauczycieli szkół średnich*, IKNiBO, Białystok: 115-122.
- XLVI Olimpiada Geograficzna 2019/2020, 2019, Komitet Główny Olimpiady Geograficznej, Polskie Towarzystwo Geograficzne, Warszawa: 246 pp.
- Madeyska T., Sikorska M., 2018: Olimpiada Geograficzna 1974-2017, Oddział Olimpijski PTG, Warszawa, 85 pp.
- Myga-Piątek U., 2012: Krajobrazy kulturowe. Aspekty ewolucyjne i typologiczne, Uniwersytet Śląski, Katowice, 382 pp.
- Podgórski Z., Sikorska M., 2017: Olimpiada Geograficzna – bilans dokonań [in:] *Edukacja geograficzna wobec wyzwań współczesnego świata* (eds): E. Szkurlat, J. Rodzoś, *Prace Komisji Edukacji Geograficznej*, t. 7: 159-174.
- Podgórski Z., Charzyński P., 2017: Propagacja idei zrównoważonego rozwoju jako permanentny element programu Olimpiady Geograficznej, [in:] M. Kozłowska-Adamczak, M. Rurek red., *Zrównoważony rozwój Pojezierza Krajeńskiego. Wybrane aspekty*, Krajeński Park Krajobrazowy, Bydgoszcz: 47-60.
- Pulinowa M. Z., 1996, Wstęp [in:] *Człowiek bliżej Ziemi. O teoretycznych podstawach nauczania geografii i ich praktycznym zastosowaniu* (ed.): M. Z. Pulinowa, WSiP, Warszawa: 5-7.
- Sikorska M., Becker-Kulińska A., 2017: Olimpiada Geograficzna 1974-2013/2014. Olimpiada Nautologiczna 1991/1992-2009/2010, Komitet Główny Olimpiady Geograficznej, Warszawa [maszynopis z zasobów Komitetu Głównego Olimpiady Geograficznej udostępniony przez Autorki]. www.olimpiadageograficzna.edu.pl